

Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT

E. TANCHEV

fremsat den 18. marts 2021¹

Sag C-282/19

YT,
ZU,
AW,
BY,
CX,
DZ,
EA,
FB,
GC,
IE,
JE,
KG,
LH,
MI,
NY,
PL,
HD,
OK
mod

Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca – MIUR,

Ufficio Scolastico Regionale per la Campania,

procesdeltager:

Federazione GILDA-UNAMS

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Tribunale di Napoli (retten i Napoli, Italien))

»Præjudiciel forelæggelse – tidsbegrænsede ansættelser – direktiv 1999/70/EF – kontrakter indgået med undervisere i den katolske tro i den offentlige sektor – ingen foranstaltninger, der har til formål at hindre misbrug af tidsbegrænsede kontrakter – § 5, stk. 1, i rammeaftalen, der er opført som bilag til direktiv 1999/70/EF – objektive omstændigheder, der begrundet fornyelse af tidsbegrænsede kontrakter – retsmidler – artikel 17, stk. 1, TEUF om

¹ – Originalsprog: engelsk.

religiøse gruppers status – artikel 20, 21 og 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder – forfatningsretlige hindringer for anvendelsen af EU-retten«

1. Nærværende anmodning om en præjudiciel afgørelse fra Tribunale di Napoli (retten i Napoli, Italien, herefter »den forelæggende ret«) er én i en række af sager, der omhandler anvendelsen af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter i den offentlige sektor i Italien, og nationale regler, der er til hinder for, at tidsbegrænsede ansættelseskontrakter ændres til tidsubegrænsede kontrakter². Den befinder sig i en undergruppe af disse forelæggelsesafgørelser, der nærmere bestemt omhandler ansættelse af undervisere på offentlige skoler³, og hvor der anmodes om vejledning om forholdet til artikel 17, stk. 1, TEUF, hvorefter Unionen respekterer og ikke må anfægte den status, som kirker og religiøse sammenslutninger har i henhold til national ret. Tvisten er opstået som følge af, at sagsøgerne i hovedsagen er undervisere i den katolske tro på italienske offentlige skoler.

2. Jeg har nået den konklusion, at de faktiske omstændigheder i hovedsagen ikke er i strid med den beskyttelse, der ydes religiøse organisationer for så vidt angår deres status i henhold til national ret, der er sikret ved artikel 17, stk. 1, TEUF. Hovedsagen skal på denne baggrund afgøres med henvisning til Domstolens faste praksis om Rådets direktiv 1999/70/EF af 28. juni 1999 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP⁴ (herefter »rammeaftalen«), således som den skal fortolkes i lyset af forbuddet mod forskelsbehandling på grund af religion eller tro, der er beskyttet i henhold til artikel 21 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«), og adgangen til effektive retsmidler til håndhævelse af det i henhold til chartrets artikel 47, stk. 1⁵.

3. Den forelæggende ret nærer tvivl om to grundlæggende forhold. For det første hvorvidt hovedsagens omstændigheder udgør »objektive omstændigheder«, der kan begrunde anvendelsen af tidsbegrænsede kontrakter i henhold til rammeaftalens § 5, stk. 1, litra a). Den forelæggende ret nærer for det andet tvivl om, hvorvidt et forbud i henhold til medlemsstatens lovgivning, som er blevet bekræftet af Corte costituzionale (den italienske forfatningsdomstol)⁶, om ændringen af tidsbegrænsede kontrakter til tidsubegrænsede kontrakter er i overensstemmelse med rammeaftalens § 5 eller i øvrigt er i strid med EU-retten, herunder i henhold til chartrets artikel 21.

4. Jeg har konkluderet, at der ikke på baggrund af de faktiske omstændigheder i hovedsagen opstår tvivl om den katolske kirkes »status« i henhold til artikel 17, stk. 1, TEUF, og at der ikke foreligger »objektive omstændigheder« i henhold til rammeaftalens § 5, stk. 1, litra a), der begrunder anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter.

² – Jf. navnlig dom af 7.9.2006, Marrosu og Sardino (C-53/04, EU:C:2006:517), af 7.9.2006, Vassallo (C-180/04, EU:C:2006:518), og af 7.3.2018, Santoro (C-494/16, EU:C:2018:166). Jf. ligeledes kendelse af 1.10.2010, Affatato (C-3/10, ikke trykt i Sml., EU:C:2010:574), og de domme, der henvises til i fodnote 3. Jf. for så vidt angår sager, der vedrører ansættelser i den private sektor, dom af 3.7.2014, Fiamingo m.fl. (C-362/13, C-363/13 og C-407/13, EU:C:2014:2044), og af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859). Bemærk, at Domstolen i præmis 43 i sidstnævnte dom fastslog, at arbejdsgiverens offentlige eller private karakter »ikke har nogen indflydelse på den beskyttelse, som en arbejdstager er omfattet af i henhold til rammeaftalens § 5«.

³ – Dom af 26.11.2014, Mascolo m.fl. (C-22/13, C-61/13 – C-63/13 og C-418/13, EU:C:2014:2401), og af 8.5.2019, Rossato og Conservatorio di Musica F.A. Bonporti (C-494/17, EU:C:2019:387).

⁴ – EFT 1999, L 175, s. 43.

⁵ – Blandt talrige domme om reglen om, at afledt ret i EU-retten skal fortolkes i overensstemmelse med chartret, jf. eksempelvis dom af 19.3.2019, Jawo (C-163/17, EU:C:2019:218, præmis 78), og af 14.1.2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo og Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, præmis 52).

⁶ – Dom 248/18 af 23.10.2018.

5. Henset imidlertid til, at rammeaftalens § 5, stk. 1, ikke opfylder betingelserne for direkte virkning⁷, og at det tydeligt fremgår af medlemsstatens lovgivning, at det ikke er muligt at ændre sagsøgernes tidsbegrænsede kontrakter til tidsubegrænsede kontrakter⁸, går den forpligtelse, der følger af Domstolens retspraksis for retsinstanserne i en medlemsstat til at fortolke relevante nationale regler således, at de sikrer den effektive virkning af rammeaftalens § 5⁹, ikke så vidt som at kræve en fortolkning af medlemsstatens lovgivning *contra legem*, således at den bringer retssikkerhedsprincippet i fare eller overtræder princippet om forbuddet mod tilbagevirkende kraft¹⁰.

6. Den forelæggende ret vil følgelig kun være forpligtet til at ændre sagsøgernes tidsbegrænsede kontrakter til tidsubegrænsede kontrakter i tilfælde af en manglende beskyttelse af deres ret til ikke at blive forskelsbehandlet på grund af religion eller tro, der er beskyttet i henhold til chartrets artikel 21, og retten til adgang til effektive retsmidler med henblik på at afhjælpe dette i henhold til chartrets artikel 47, stk. 1, i overensstemmelse med de principper, der er fastsat af Domstolen i Egenberger-dommen¹¹. Såfremt dette er tilfældet, er det et krav i henhold til EU-retten, at forbuddet mod ændring af de omhandlede tidsbegrænsede kontrakter fjernes, såfremt der ikke findes en eller flere retsmidler inden for det pågældende nationale retssystem¹², der selv indirekte gør det muligt at sikre sagsøgernes rettigheder i henhold til chartrets artikel 21 og 47¹³.

I. Retsforskrifter

A. EU-retten

7. Artikel 17, stk. 1, TEUF bestemmer følgende:

»Unionen respekterer og må ikke anfægte den status, som kirker og religiøse sammenslutninger eller samfund har i medlemsstaterne i henhold til national lovgivning.«

8. Rammeaftalens § 5 bærer overskriften »Bestemmelser om misbrug«. Stk. 1 bestemmer følgende:

»For at forhindre misbrug hidrørende fra anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold fastsættes, medmindre der allerede findes tilsvarende retsregler, bestemmelser af medlemsstaterne – efter høring af arbejdsmarkedets parter i henhold til national lovgivning, kollektive aftaler eller praksis –

⁷ – Dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 119 og den deri nævnte retspraksis). Jf. tilsvarende dom af 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, præmis 79). Jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 64).

⁸ – Jf. de bestemmelser der er gengivet i punkt 12 og 14 nedenfor.

⁹ – Dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 121, 122 og 124 og den deri nævnte retspraksis). Jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 65, 66 og 68).

¹⁰ – Dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 123). Jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 67).

¹¹ – Dom af 17.4.2018 (C-414/16, EU:C:2018:257).

¹² – Dom af 3.10.2013, Inuit Tapiriit Kanatami m.fl. mod Parlamentet og Rådet (C-583/11 P, EU:C:2013:625, præmis 104), der nævner dom af 13.3.2007, Unibet (C-432/05, EU:C:2007:163, præmis 40). Jf. ligeledes dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 70), der er gengivet nedenfor i punkt 66.

¹³ – Dette betegnes som et selvstændigt søgsmål, som primært har til formål at anfægte nationale bestemmelser forenelighed med EU-retten. Jf. senest dom af 24.9.2020, YS (Arbejdsmarkedspension for ledende personale) (C-223/19, EU:C:2020:753, præmis 96 og den deri nævnte retspraksis).

og/eller af arbejdsmarkedets parter, hvorved der tages hensyn til behovene inden for bestemte sektorer og/eller blandt bestemte kategorier af arbejdstagere og som regulerer et eller flere af følgende forhold:

- a) objektive omstændigheder, der kan begrunde en fornyelse af sådanne kontrakter eller ansættelsesforhold,
- b) den maksimale samlede varighed af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller arbejdsforhold,
- c) antallet af gange sådanne kontrakter eller ansættelsesforhold kan fornyes.«

B. Medlemsstatens lovgivning

9. Artikel 3 i Legge del 18 luglio 2003, n. 186 – Norme sullo stato giuridico degli insegnanti di religione cattolica degli istituti e delle scuole di ogni ordine e grado (lov nr. 186 af 18.7.2003 om bestemmelser vedrørende den juridiske status for undervisere i den katolske tro i undervisningsinstitutioner og skoler af enhver art og på alle niveauer) (GURI nr. 170 af 24.7.2003, herefter »lov nr. 186/2003«) bestemmer i stk. 3, at deltagere i udvælgelsesprøven med henblik på fastansættelse af undervisere i den katolske tro skal være i besiddelse af et egnethedsbevis udstedt af den lokalt kompetente stiftsbiskop. I henhold til artikel 3, stk. 8, skal afgørelsen om ansættelse på ubestemt tid af de højst placerede i udvælgelsesprøven træffes af lederen i regionen efter aftale med den stiftsbiskop, der har kompetence på området. I henhold til artikel 3, stk. 9, udgør en fratagelse af egnethedsbeviset foretaget af den kompetente stiftsbiskop en grund til ophævelse af ansættelsesforholdet.

10. Artikel 5, stk. 4a, i Decreto legislativo del 6 settembre 2001, n. 368 – Attuazione della direttiva 1999/70/CE relativa all'accordo quadro sul lavoro a tempo determinato concluso dall'UNICE, dal CEEP e dal CES (lovdekret nr. 368 af 6.9.2001 om gennemførelse af direktiv 1999/70/EF om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP) (GURI nr. 235 af 9.10.2001, herefter »lovdekret nr. 368/2001«) har følgende ordlyd:

»[...] ansættelsesforholdet mellem den samme arbejdsgiver og den samme arbejdstager betragtes som tidsbegrænset i henhold til stk. 2, såfremt ansættelsesforholdet som følge af en række på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter vedrørende udførelse af tilsvarende arbejdsopgaver samlet overstiger 36 måneder inklusive forlængelser og fornyelser, uafhængigt af perioder med afbrydelse, som forløber mellem de enkelte kontrakter [...]«¹⁴.

11. Artikel 10 stk. 4a i lovdekret nr. 368/2001 udelukkede anvendelsen af artikel 5, stk. 4a, i lovdekret nr. 368/2001 for så vidt angår tidsbegrænsede kontrakter om tildeling af vikariater til undervisningspersonale samt administrativt, teknisk og assisterende personale med henblik på at sikre, at skolerne fungerer uden afbrydelse¹⁵.

¹⁴ – Artikel 19 i Decreto legislativo del 15 giugno 2015, n. 81 – Disciplina organica dei contratti di lavoro [...] (lovdekret nr. 81 af 15.6.2015 – systematisk regulering af ansættelseskontrakter) (GURI nr. 144 af 24.6.2015, herefter »lovdekret nr. 81/2015«) ophævede og erstattede lovdekret nr. 368/2001 og gengav hovedsageligt artikel 5, stk. 4a, i lovdekret nr. 368/2001.

¹⁵ – Artikel 10, stk. 4a, i lovdekret nr. 368/2001 blev ophævet ved lovdekret nr. 81/2015 og er hovedsageligt gengivet i artikel 29, stk. 2, i lovdekret nr. 81/2015.

12. Artikel 36 i Decreto legislativo del 30 marzo 2001, n. 165 – Norme generali sull'ordinamento del lavoro alle dipendenze delle amministrazioni pubbliche (lovdekret nr. 165 af 30.3.2001 – fastsættelse af almindelige regler vedrørende ansættelsesforholdene i den offentlige forvaltning) (almindeligt tillæg til GURI nr. 106 af 9.5.2001, herefter »lovdekret nr. 165/2001«) bestemmer i stk. 1, at offentlige myndigheder som regel udelukkende skal foretage ansættelser på grundlag af tidsubegrænsede kontrakter. Der kan imidlertid i henhold til artikel 36, stk. 2, anvendes fleksible kontraktmæssige ordninger, der er fastsat ved lov, med henblik på at opfylde midlertidige eller exceptionelle krav. Artikel 36, stk. 5, bestemmer, at »offentlige myndigheders tilsidesættelse af ufravigelige bestemmelser vedrørende rekruttering eller ansættelse af arbejdstagere [...] under alle omstændigheder ikke [kan] medføre, at der indgås tidsubegrænsede ansættelsesforhold med disse myndigheder, uden at dette berører muligheden for, at myndighederne i øvrigt ifalder ansvar eller pålægges en sanktion. Den pågældende arbejdstager har krav på erstatning for den skade, der forårsages under udførelsen af arbejde i strid med ufravigelige bestemmelser [...]«.

13. Artikel 309 i Decreto legislativo del 16 aprile 1994, n. 297 – Approvazione del testo unico delle disposizioni legislative vigenti in materia di istruzione, relative alle scuole di ogni ordine e grado (lovdekret nr. 297 af 16.4.1994 om godkendelse af den konsoliderede lovtekst vedrørende bestemmelserne om undervisning på skoler af enhver art og på alle niveauer) (GURI nr. 115 af 19.5.1994, herefter »lovdekret nr. 297/1994«) om undervisning i den katolske tro bestemmer i stk. 1, at undervisning i den katolske tro i offentlige skoler af enhver art og på alle niveauer, med undtagelse af universitetsniveauet, er omfattet af aftalen indgået mellem Den Italienske Republik og Pavestolen samt tillægsprotokollen hertil, der blev ratificeret ved lov nr. 121 af 25. marts 1985, og de aftaler, der er nævnt i denne protokol i punkt 5b. Med henblik på undervisning i den katolske tro »tildeler skolelederen etårige stillinger efter aftale med stiftsbiskoppen« i henhold til artikel 309, stk. 2. I henhold til artikel 309, stk. 3, i lovdekret nr. 297/1994 udgør undervisere i den katolske tro en del af undervisningspersonalet på skoler, og de har de samme rettigheder og forpligtelser som andre undervisere. De kan imidlertid kun deltage i de periodevise vurderinger og den endelige vurdering af elever, der har deltaget i undervisningen i den katolske tro. I henhold til artikel 309, stk. 4, i lovdekret nr. 297/1994 skal undervisere i stedet for at give sædvanlige karakterer og afholde eksaminer i undervisningen i den katolske tro give en særlig karakter, der videreformidles til elevernes familier, og som følger med karakterbogen, vedrørende elevens interesse i faget, og hvilket udbytte de har haft af det.

14. Artikel 1, stk. 95, i Legge n. 107 – Riforma del sistema nazionale di istruzione e formazione e delega per il riordino delle disposizioni legislative vigenti (lov nr. 107 om ændring af det nationale uddannelsessystem og uddelegering med henblik på revision af de gældende lovbestemmelser) af 13.7.2015 (GURI nr. 162 af 15.7.2015, herefter »lov nr. 107/2015«) bestemmer, at for skoleåret 2015/16 har Ministero dell'Istruzione, dell'università e della ricerca (ministeriet for uddannelse, universiteter og forskning, Italien) bemyndigelse til at iværksætte et ekstraordinært program for tidsubegrænset ansættelse af undervisere til offentlige skoler på alle niveauer.

15. I henhold til artikel 40, stk. 5, i CCNL (Contratto collettivo nazionale di lavoro) Scuola (den nationale overenskomst for skolesektoren) af 27. november 2007 (herefter »CCNL af 27. november 2007«) »[a]nsættes undervisere i den katolske tro i medfør af artikel 309 i [lovdekret nr. 297/1994] på en etårig ansættelseskontrakt, som fornys automatisk, når betingelserne og kravene i de gældende lovbestemmelser er opfyldt«.

16. Artikel 1 i aftalen af 18. februar 1984 mellem den italienske stat og Pavestolen (herefter »aftalen af 18. februar 1984«) bestemmer følgende:

»Den Italienske Republik og Pavestolen bekræfter, at staten og den katolske kirke hver især er uafhængige og suveræne og fuldt ud respekterer disse principper i forholdet til hinanden og i deres gensidige samarbejde til ophøjelse af mennesker og for landets vel.«

17. Artikel 9, stk. 2, i aftalen af 18. februar 1984 bestemmer følgende:

»Den Italienske Republik vil, idet den anerkender værdien af religionskultur og under hensyn til den omstændighed, at katolicismens principper udgør en del af den historiske kulturarv i den italienske befolkning, inden for rammerne af skolernes formål løbende sikre undervisning i den katolske tro på offentlige skoler, der ikke er universiteter i samtlige kategorier og på alle niveauer.

Af respekt for forældrenes trosfrihed og uddannelsesmæssige ansvar sikres retten for enhver til at vælge at følge eller undlade at følge denne undervisning.

Eleverne eller deres forældre udøver på tilmeldingstidspunktet denne ret over for skolemyndighederne, og dette valg må ikke give anledning til nogen form for forskelsbehandling.«

18. Artikel 2, stk. 5, i Intesa tra Autorità scolastica e la Conferenza Episcopale Italiana per l'insegnamento della religione cattolica nelle scuole pubbliche (aftale mellem det italienske undervisningsministerium og den italienske bispekonference om undervisning i den katolske tro på offentlige skoler) af 16. december 1985 bestemmer, at undervisning i den katolske tro udføres af lærere, som er i besiddelse af et egnethedsbevis, der er udstedt af stiftsbiskoppen og ikke er frataget, og som efter aftale med stiftsbiskoppen udnævnes af de kompetente skolemyndigheder i henhold til de statslige bestemmelser¹⁶.

19. I henhold til kanon 804, stk. 2, i den kanoniske lov¹⁷ er stiftsbiskoppen ansvarlig for, at personer, der udnævnes som undervisere i religion på skoler, herunder ikke-katolske skoler, har fremragende færdigheder for så vidt angår korrekt doktrin, det kristne liv og undervisning.

II. De faktiske omstændigheder og de præjudicielle spørgsmål

20. YT og 18 andre (herefter »sagsøgerne«) er undervisere i den katolske tro, der er ansat i det sagsøgte ministerium på grundlag af tidsbegrænsede kontrakter. Ansættelsesforholdene omfattes af etårige ansættelseskontrakter, der fornys automatisk i henhold til artikel 40, stk. 5, i CCNL af 27. november 2007 (punkt 15 ovenfor). Samtlige af sagsøgerne er i besiddelse af egnethedsbeviser, der er udstedt af stiftsbiskoppen.

21. Sagsøgerne blev udnævnt af skolemyndigheden på forslag af stiftsbiskoppen. Hver af de omhandlede tidsbegrænsede kontrakter har en samlet varighed på mere end 36 måneder (jf. punkt 10 ovenfor). I visse tilfælde overstiger kontrakterne 20 år¹⁸.

¹⁶ – Jf. ligeledes punkt 5 i tillægsprotokollen til aftalen af 18. februar 1984.

¹⁷ – Dette er en bestemmelse i katolsk kirkeret og ikke i medlemsstatens lovgivning.

¹⁸ – Det anføres i de skriftlige indlæg fra sagsøgerne, at varigheden er på mellem 8 og 30 år.

22. Den 31. juli 2015 anlagde sagsøgerne søgsmål ved den forelæggende ret med påstand om, i) at deres tidsbegrænsede ansættelseskontrakter ændres til tidsubegrænsede kontrakter, og subsidiært ii) at de tilkendes skadeserstatning. Federazione GILDA-UNAMS, den faglige organisation, som har undertegnet CCNL af 27. november 2007, er indtrådt som intervenient.

23. Ministeriet har nedlagt påstand om frifindelse.

24. Den forelæggende ret har anført, at direktiv 1999/70 blev gennemført i italiensk ret ved lovdekret nr. 368/2001 (punkt 10 og 11 ovenfor). Artikel 5, stk. 4a, i den på tidspunktet for de faktiske omstændigheder gældende affattelse fastsætter nærmere bestemt, at en tidsbegrænset kontrakt ændres til en tidsubegrænset kontrakt, såfremt ansættelsesforholdet som følge af en række på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter indgået mellem den samme arbejdsgiver og den samme arbejdstager samlet overstiger 36 måneder¹⁹.

25. Disse bestemmelser og nærmere bestemt kravet om ændringen af en kontrakt til en tidsubegrænset kontrakt finder imidlertid ikke anvendelse for offentligt ansatte. Som illustreret ovenfor (punkt 12) fastsætter artikel 36 i lovdekret nr. 165/2001 for så vidt angår disse ansatte nærmere bestemt, at offentlige myndigheder kun kan gøre brug af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til opfyldelse af behov, der udelukkende er af midlertidig eller exceptionel karakter, og at tilsidesættelse af ufravigelige bestemmelser på området ikke kan medføre, at der indgås tidsubegrænsede ansættelsesforhold. Arbejdstagere er i sådanne tilfælde berettiget til skadeserstatning fra de offentlige myndigheder.

26. Lovdekret nr. 165/2001 finder imidlertid ikke anvendelse for så vidt angår tidsbegrænsede kontrakter indgået inden for skolesektoren om tildeling af vikariater til undervisningspersonale samt administrativt, teknisk og assisterende personale (punkt 11 ovenfor).

27. De i den italienske lovgivning fastsatte hindringer for og sanktioner i tilfælde af misbrug hidrørende fra en række på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter finder således ikke anvendelse inden for skolesektoren.

28. Den forelæggende ret har bemærket, at sagsøgernes ansættelsesforhold er højst prekære og savner enhver form for beskyttelse. Artikel 309 i lovdekret nr. 297/1994 bestemmer således, at skolelederen med henblik på undervisning i den katolske tro tildeler etårige stillinger efter aftale med stiftsbiskoppen i henhold til bestemmelserne i aftalen indgået mellem Den Italienske Republik og Pavestolen samt aftalerne indgået mellem det italienske undervisningsministerium og den italienske bispekonference om undervisning i den katolske tro i offentlige skoler (punkt 13 ovenfor). Aftalerne bestemmer, at undervisere i den katolske tro skal være i besiddelse af et egnethedsbevis, der er udstedt af stiftsbiskoppen og ikke er frataget, og udnævnes efter aftale med stiftsbiskoppen af de kompetente skolemyndigheder (punkt 18 ovenfor).

29. Fratagelse af egnethedsbevis, der er foretaget af den kompetente stiftsbiskop for så vidt angår undervisere i den katolske tro, der blev ansat ved den eneste udvælgelsesprøve med offentligt opslag nogensinde, udgør tilsvarende en grund til ophævelse af ansættelsesforholdet i henhold til artikel 3, stk. 9, i lov nr. 186/2003 (punkt 9 ovenfor).

¹⁹ – Som bemærket ovenfor i fodnote 14 blev denne bestemmelse hovedsageligt gengivet i artikel 19 i det efterfølgende lovdekret nr. 81/2015.

30. Den forelæggende ret har endvidere bemærket, at retspraksis efter Domstolens dom i Sciotto-sagen²⁰ hvad angår fortolkningen af rammeaftalens § 5 er i strid med retspraksis fra Corte costituzionale (den italienske forfatningsdomstol), der i dom 248/18²¹ fastslog, at »det ikke kan andet end bekræftes, at den offentlige forvaltning i sin helhed ikke kan ændre en tidsbegrænset kontrakt til en tidsubegrænset kontrakt – i henhold til fast europæisk og national retspraksis«. Følgelig kan den nationale ret aldrig oprette tidsubegrænsede ansættelsesforhold i den offentlige forvaltnings forskellige sektorer, og dette gælder efter den forelæggende rets opfattelse selv i mangel af hindrende foranstaltninger i henhold til rammeaftalens § 5.

31. Dom 248/2018 omhandlede en forfatningsretlig prøvelse af artikel 10 stk. 4a, i lovdekret nr. 368/2001 (punkt 11 ovenfor) og af artikel 36, stk. 5, 5b og 5c, i lovdekret nr. 165/2001 (punkt 12 ovenfor), der bl.a. henviser til dom af 7. marts 2018, Santoro²², og dom af 7. september 2006, Marrosu og Sardino²³.

32. Den forelæggende ret er i tvivl om, hvorvidt den italienske lovgivning til gennemførelse af direktiv 1999/70, og navnlig rammeaftalens § 5, er forenelig med chartrets artikel 21 og Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv²⁴ hvad angår den forskellige behandling af undervisere i den katolske tro i forhold til øvrige lærere.

33. Den forelæggende ret har fremhævet, at samtlige andre undervisere end undervisere i den katolske tro har opnået fastansættelse og følgelig nu er ansat på grundlag af tidsubegrænsede kontrakter ved det ekstraordinære ansættelsesprogram, der blev indført ved lov nr. 107/2015 (punkt 14 ovenfor) og er i tvivl om, hvorvidt det på grundlag af chartrets artikel 21, rammeaftalens § 4 og artikel 1 i direktiv 2000/78 er tilladt at se bort fra de nationale bestemmelser, som er til hinder for automatisk ændring af en tidsbegrænset kontrakt til en tidsubegrænset kontrakt, hvis ansættelsesforholdet fortsætter ud over en nærmere bestemt dato.

34. Den forelæggende ret anmoder af disse grunde om svar på følgende præjudicielle spørgsmål:

- »1) Udgør den forskellige behandling udelukkende af undervisere i den katolske tro, såsom sagsøgerne, forskelsbehandling på grund af religion som omhandlet i [artikel 21 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder] og direktiv 2000/78/EF, eller udgør den omstændighed, at arbejdstageren kan fratages sit egnethedsbevis, en gyldig grund til, at undervisere i den katolske tro, såsom sagsøgerne, behandles forskelligt i forhold til de øvrige lærere, idet de førstnævnte ikke kan påberåbe sig nogen af de hindrende foranstaltninger i henhold til § 5 i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der blev indgået den 18. marts 1999 og er opført som bilag til Rådets direktiv 1999/70/EF af 28. juni 1999 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP?
- 2) Såfremt det antages, at der foreligger direkte forskelsbehandling som omhandlet i artikel 2, stk. 2, litra a), i direktiv 2000/78/EF på grund af religion (artikel 1) og som omhandlet i [chartret], hvilke midler kan den nationale ret da anvende for at ophæve konsekvenserne heraf, når der tages højde for, at alle andre lærere end undervisere i den katolske tro er blevet

²⁰ – Dom af 25.10.2018 (C-331/17, EU:C:2018:859).

²¹ – Fodnote 6 ovenfor.

²² – C-494/16, EU:C:2018:166.

²³ – C-53/04, EU:C:2006:517.

²⁴ – EFT 2000, L 303, s. 16.

omfattet af det ekstraordinære ansættelsesprogram i lov [nr. 107/2015] og således har opnået fastansættelse på grund af tidsubegrænsede kontrakter, og skal den nationale ret navnlig fastslå, at der foreligger et tidsubegrænset ansættelsesforhold mellem sagsøgerne og det sagsøgte ministerium?

- 3) Skal § 5 i den rammeaftale, som er opført som bilag til direktiv 1999/70/EF, fortolkes således, at den er til hinder for en national lovgivning som den omhandlede, i henhold til hvilken de almindelige retsregler, der regulerer ansættelsesforhold og sanktionerer misbrug hidrørende fra flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter ved automatisk ændring af den tidsbegrænsede kontrakt til en tidsubegrænset kontrakt, hvis ansættelsesforholdet fortsætter ud over en nærmere bestemt dato, ikke finder anvendelse inden for skolesektoren, med særlig henvisning til undervisere i den katolske tro, således at det er tilladt at gøre brug af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter på ubestemt tid, og kan især behovet for aftale med stiftsbiskoppen udgøre en gyldig grund som omhandlet i rammeaftalens § 5, stk. 1, litra a), eller skal den omhandlede situation derimod opfattes som forskelsbehandling, som er forbudt i henhold til [chartrets] artikel 21?
- 4) Såfremt spørgsmål 3 besvares bekræftende, er det da i medfør af [artikel 21 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder], [rammeaftalens § 4], og/eller artikel 1 i direktiv 2000/78/EF tilladt at se bort fra bestemmelser, som er til hinder for automatisk ændring af den tidsbegrænsede kontrakt til en tidsubegrænset kontrakt, hvis ansættelsesforholdet fortsætter ud over en nærmere bestemt dato?«.

35. Den faglige organisation GILDA-UNAMS (samt samtlige 18 sagsøgere), Den Italienske Republik og Europa-Kommissionen har indgivet skriftlige indlæg til Domstolen. Der blev ikke afholdt noget retsmøde.

III. Bedømmelse

A. Indledende bemærkninger

1. Artikel 17, stk. 1, TEUF's betydning i forbindelse med tvistens afgørelse

36. I modsætning til de argumenter, der er blevet fremført i de skriftlige indlæg fra Den Italienske Republik, har hovedsagens omstændigheder ikke betydning for religiøse organisationers »status« i medlemsstatens lovgivning, således som det er foreskrevet ved artikel 17, stk. 1, TEUF. Den Italienske Republiks argument for så vidt angår formaliteten skal følgelig ikke lægges til grund.

37. Som det indledningsvis er blevet fremhævet i de skriftlige indlæg fra Kommissionen, er udstedelse af egnethedsbeviset for undervisere i den katolske tro irrelevant for, hvorvidt kontrakten skal ændres eller ej. Dette er konsekvensen af, at egnethedsbeviset er et krav både for undervisere i den katolske tro i henhold til tidsbegrænsede kontrakter og undervisere i den katolske tro i henhold til tidsubegrænsede kontrakter (jf. punkt 9 og 18 ovenfor). Konsekvensen af en fratagelse foretaget af stiftsbiskoppen er endvidere den samme for undervisere i henhold til begge former for kontrakter.

38. Der blev endvidere i to tidligere domme, der fortolkede artikel 17, stk. 1, TEUF, givet klart udtryk det tab af »status«, som fulgte for religiøse organisationer i henhold til artikel 17, stk. 1, første afsnit, TEUF, såfremt de relevante EU-retlige regler fandt anvendelse²⁵, hvor artikel 17, stk. 1, TEUF fastsætter en »fritagelse« fra en sådan anvendelse. Dette er imidlertid ikke tilfældet i hovedsagen. Ikke alene anfægtes stiftsbiskoppens beføjelse til at udstede egnethedsbeviset ikke, men denne beføjelse vil fortsat gælde, uanset om sagsøgerne får medhold i, at de må ændre deres tidsbegrænsede kontrakter til tidsubegrænsede kontrakter eller ej.

39. Generaliserede bekymringer om kirkernes uafhængighed i henhold til medlemsstatens forfatning (jf. punkt 16 ovenfor) og kirkens rolle i forbindelse med godkendelsen af undervisere i den katolske tro (jf. punkt 9, 13 og 18 ovenfor), således som det er blevet fremført i de skriftlige indlæg fra Den Italienske Republik, er ikke tilstrækkelige til at udløse anvendelsen af artikel 17, stk. 1, TEUF.

40. Det anføres yderligere i Den Italienske Republiks indlæg, at såfremt 30% af undervisere i den katolske tro ikke er ansat i henhold til midlertidige kontrakter, vil den praktiske virkning af lovgivningen, der er beskrevet i del I(B) ovenfor, for undervisningen i denne tro på italienske offentlige skoler blive bragt i fare som følge af behovet for fleksibilitet. Imidlertid har samtlige af sagsøgerne været faste arbejdstagere hos sagsøgte igennem forlængede perioder²⁶, hvor visse har været ansat i mere end 20 år. Det er heller ikke her åbenbart, hvad der er på spil for så vidt angår »status« i henhold til artikel 17, stk. 1, TEUF, henset til, at efterspørgslen i praksis har været konstant.

41. Anvendelsen af rammeaftalen i forbindelse med hovedsagens omstændigheder problematiserer ikke den valgfrie karakter af undervisning i den katolske tro på italienske offentlige skoler, således som det foreslås i de skriftlige indlæg fra Den Italienske Republik. Den omhandler snarere ansættelsesvilkårene for personer, der underviser i et valgfrit fag.

42. Selv om Domstolen således har anerkendt, at artikel 17, stk. 1, TEUF udtrykker Unionens neutralitet i forhold til medlemsstaternes indretning af deres forhold til kirker og religiøse sammenslutninger eller samfund²⁷, har den endvidere fastslået, at nationale bestemmelser, der har til formål at tildele arbejdstagere, som er medlemmer af visse kirker, en supplerende helligdag, der er sammenfaldende med en religiøs fest, som er vigtig for disse kirker, ikke tilsigter at organisere forholdet mellem en medlemsstat og kirkerne²⁸. Tilsvarende gælder, at nationale regler, der giver en medlemsstat mulighed for at regulere ansættelsesforholdene for 30% af underviserne i en bestemt tro i henhold til flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter,

²⁵ – I dom af 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257), ønskede den sagsøgte i henhold til artikel 4, stk. 2, i direktiv 2000/78 at beskytte den begrænsede domstolsprøvelse, der er fastlagt i henhold til tysk ret for så vidt angår kirkernes afgørelse af, hvorvidt en arbejdsgiver som Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV eller kirken på dennes vegne med bindende virkning kunne bestemme, hvorvidt ansøgeres tilhørsforhold til nærmere angivne kristne trosretninger under hensyn til disse aktiviteter karakter eller den sammenhæng, de indgik i, udgjorde et regulært, legitimt og berettiget erhvervsmæssigt krav på baggrund af Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV's etik. Jf. ligeledes dom af 11.9.2018, IR (C-68/17, EU:C:2018:696), hvor den forelæggende ret var i tvivl om, hvorvidt kirker eller andre offentlige eller private organisationer, hvis etik er baseret på religion eller tro, selv definitivt kan bestemme, hvad der er en redelig indstilling til og loyalitet »over for organisationens etik« som omhandlet i artikel 4, stk. 2, andet afsnit, i direktiv 2000/78, og om de i denne forbindelse – sådan som det er muligt for dem i henhold til tysk forfatningsret – ligeledes selvstændigt kan fastsætte en graduering af loyalitetsforpligtelserne for de samme ledelsesfunktioner udelukkende under hensyntagen til de ansattes konfession.

²⁶ – Jf. fodnote 18 ovenfor.

²⁷ – Dom af 22.1.2019, Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, præmis 33), der henviser til dom af 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257, præmis 58), og af 11.9.2018, IR (C-68/17, EU:C:2018:696, præmis 48).

²⁸ – Ibidem.

og er til hinder for ændringen af disse kontrakter til tidsbegrænsede kontrakter selv i tilfælde af misbrug i henhold til rammeaftalens § 5, ikke har til formål at organisere forholdet mellem denne medlemsstat og den katolske kirke.

2. Artikel 351 TEUF fører ikke til, at forelæggelsesafgørelsen ikke kan antages til realitetsbehandling

43. Antagelsen af forelæggelsesafgørelsen til realitetsbehandling kan i modstrid med de argumenter, der er fremført i de skriftlige indlæg fra Den Italienske Republik, ikke drages i tvivl som følge af artikel 351, stk. 1, TEUF. I henhold til denne bestemmelse berøres de rettigheder og forpligtelser, der følger af folkeretlige aftaler, der er indgået af en medlemsstat forud for tiltrædelsen til EU med et tredjeland, ikke af EU-retten. Imidlertid berøres en aftale med Pavestolen eller en aftale tilknytning hertil ikke af tvisten i hovedsagen, henset til, at den omhandler stiftsbiskoppers beføjelser til at udstede og fratage egnethedsbeviser (jf. punkt 9 og 18 ovenfor), hvilket er en beføjelse, der ikke berøres af rammeaftalens § 5. Artikel 351 TEUF giver medlemsstater mulighed for fortsat at overholde de folkeretlige forpligtelser, som de har påtaget sig forud for deres tiltrædelse af EU²⁹. Artikel 351 TEUF er imidlertid kun relevant for folkeretlige aftaler, der kan have virkning for EU-rettens anvendelse³⁰. Dette er ikke tilfældet i hovedsagen.

3. Direktiv 2000/78 er en sekundær retsforskrift for hovedsagens behandling

44. Rammeaftalen er den primære EU-retlige foranstaltning for hovedsagens behandling i forhold til direktiv 2000/78. Under hovedsagens omstændigheder skal både den påståede forskelsbehandling og spørgsmålet om afhjælpende foranstaltninger behandles i henhold til primær EU-ret, nærmere bestemt i henhold til henholdsvis chartrets artikel 21 og 47.

45. Rammeaftalens § 5 er genstanden for den retspraksis, der er relevant for behandlingen af hovedsagen. Den forelæggende ret ønsker endvidere reelt oplyst, hvorvidt forbuddet mod forskelsbehandling på grund af religion i chartrets artikel 21, hvilket er en bestemmelse, som rammeaftalens § 5 skal respektere, fører til, at den forelæggende ret skal fjerne en lovbestemt hindring i henhold til italiensk ret for ændring af sagsøgernes tidsbegrænsede kontrakter til tidsbegrænsede kontrakter. Henset endvidere til, at rammeaftalens § 5 ikke opfylder betingelserne for direkte virkning³¹, nødvendiggør hovedsagen en bedømmelse i lyset af Egenberger-dommen³². Direkte virkning var tilsvarende udelukket i denne sag henset til, at der

²⁹ – Jf. generaladvokat Kokotts forslag til afgørelse Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania (C-74/16, EU:C:2017:135, punkt 97), der henviser til dom af 28.3.1995, Evans Medical og Macfarlan Smith (C-324/93, EU:C:1995:84, præmis 27), af 14.1.1997, Centro-Com (C-124/95, EU:C:1997:8, præmis 56), og af 21.12.2011, Air Transport Association of America m.fl. (C-366/10, EU:C:2011:864, præmis 61).

³⁰ – Jf. generaladvokat Kokotts forslag til afgørelse Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania (C-74/16, EU:C:2017:135, punkt 96). Jf. endvidere udtalelse 2/15 (Frihandelsaftale mellem EU og Singapore) af 16.5.2017 (EU:C:2017:376, præmis 253-256).

³¹ – Dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 118 og 119 og den deri nævnte retspraksis). Jf. tilsvarende dom af 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, præmis 80). Jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 64).

³² – Dom af 17.4.2018 (C-414/16, EU:C:2018:257).

var tale om en horisontal tvist mellem to private parter, således at parterne påberåbte sig chartrets artikel 21 og chartrets artikel 47, med henblik på at fjerne en lovgivningsmæssig barriere for et retsmiddel³³.

46. Det fremgår af sagens akter, at den påberåbte forskelsbehandling består i, at 30% af undervisere i den katolske tro er ansat i henhold til tidsbegrænsede kontrakter, som ikke i henhold til medlemsstatens lovgivning kan ændres til tidsubegrænsede kontrakter, der derved fører til diskriminerende adgang til retsmidler, når disse undervisere sammenlignes med andre undervisere i den offentlige sektor. Der hersker endvidere uenighed om, hvorvidt der foreligger en objektiv omstændighed, der begrundet anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter i henhold til rammeaftalens § 5, stk. 1, litra a).

47. I henhold til Domstolens retspraksis er disse forhold imidlertid reguleret ved rammeaftalens § 5 (jf. yderligere punkt 59-62 nedenfor). Henset til, at tvistens kerne er, hvorvidt lovgivningen i medlemsstaten, der er til hinder for ændringen af sagsøgernes kontrakter til tidsubegrænsede kontrakter i henhold til EU-retten, skal tilsidesættes, og den rolle, som rammeaftalens § 5 spiller i denne forbindelse, skal der tages stilling til sagsøgernes argumenter om forskelsbehandling på grund af religion på grundlag af primær EU-ret, nærmere bestemt chartrets artikel 21³⁴, og ligebehandlingsprincippet, der er beskyttet ved chartrets artikel 20³⁵. Det første og det andet præjudicielle spørgsmål fra den forelæggende ret om direktiv 2000/78 er begrænset til retsmidler i forbindelse med direkte forskelsbehandling³⁶. Den beskyttelse, der ydes i primær EU-ret og nærmere bestemt chartrets artikel 20 og 21, omfatter under alle omstændigheder indirekte forskelsbehandling (jf. punkt 71-75 nedenfor). Domstolens retspraksis har længe fastslået, at hele EU-lovgivningen skal fortolkes i overensstemmelse med ligebehandlingsprincippet, der nu afspejles i chartrets artikel 20³⁷, ligesom det er tilfældet med medlemsstaters lovgivninger, der gennemfører EU-retlige foranstaltninger³⁸.

48. Den tilgang, der her gives udtryk for, støttes i Domstolens faste praksis, hvor det anføres, at der foreligger en tilsidesættelse af chartrets artikel 20 og 21 i en situation, der ikke er omfattet af direktiv 2000/78. Domstolen henviste i Léger-dommen³⁹ i forbindelse med, at den skulle tage stilling til, hvorvidt sagsøgeren havde været udsat for forskelsbehandling på grund af hans seksuelle orientering ved medlemsstatens gennemførelse af punkt 2.1 i bilag III til Kommissionens direktiv 2004/33/EF af 22. marts 2004 om gennemførelse af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/98/EF med hensyn til visse tekniske krav til blod og blodkomponenter⁴⁰, til chartrets artikel 20 og 21.

³³ – Den situation, der er opstået i hovedsagen, afviger følgelig fra domme, hvor Domstolen parallelt har taget stilling til rammeaftalen og direktiv 2000/78, og hvor der ikke skulle tages stilling til et spørgsmål vedrørende primær EU-ret som eksempelvis en bestemmelse i chartret eller en anmodning om, at en medlemsstat undlader at anvende en bestemmelse, der var contra legem et direktiv. Jf. eksempelvis dom af 8.10.2020, Universitatea »Lucian Blaga« Sibiu m.fl. (C-644/19, EU:C:2020:810), og af 28.2.2018, John (C-46/17, EU:C:2018:131).

³⁴ – Dom af 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872), og af 17.12.2020, Centraal Israëlitisch Consistorie van België m.fl. (C-336/19, EU:C:2020:1031).

³⁵ – Jf. eksempelvis dom af 17.12.2020, Centraal Israëlitisch Consistorie van België m.fl. (C-336/19, EU:C:2020:1031), af 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872), og af 3.2.2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89).

³⁶ – Jf. for så vidt angår direkte forskelsbehandling i henhold til direktiv 2000/78 dom af 22.1.2019, Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43).

³⁷ – Jf. klassisk set dom af 1.3.2011, Association Belge des Consommateurs Test-Achats m.fl. (C-236/09, EU:C:2011:100).

³⁸ – Jf. senest eksempelvis dom af 3.2.2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89, præmis 95). Jf. specifikt for så vidt angår forskelsbehandling på grund af religion dom af 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, præmis 34 og 35).

³⁹ – Dom af 29.4.2015 (C-528/13, EU:C:2015:288).

⁴⁰ – EUT 2004, L 91, s. 25.

49. I Glatzel-dommen⁴¹ opstod der tilsvarende i forbindelse med påståede overtrædelser af chartrets artikel 20, 21 og 26 for så vidt angår forskelsbehandling på grund af handicap spørgsmål om direktiv 2000/78, for så vidt som det var nødvendigt for at fastlægge betydningen af »handicap«⁴². Dette var tilfældet, idet den påståede forskelsbehandling fandt sted i forbindelse med medlemsstatens gennemførelse af punkt 6.4 i bilag III til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/126/EF af 20. december 2006 om kørekort⁴³ (de bestemmelser, der angiveligt var ugyldige), således at spørgsmålet om forskelsbehandling blev bedømt med henvisning til chartrets artikel 20 og 21.

50. Det skal følgelig fremhæves, at direktiv 2000/78 ikke er den eneste EU-retlige forskrift, der beskytter mod ulovlig forskelsbehandling, uanset om det er på grund af religion, seksuel orientering eller andre grunde, der er nævnt i chartrets artikel 21. Konsekvensen af Léger-dommen og andre domme for hovedsagen er, at samtlige bestemmelserne i rammeaftalen, herunder § 5 og de afhjælpende restforskrifter, der følger med den (jf. yderligere punkt 63-77 nedenfor), skal fortolkes i overensstemmelse med ligebehandlingsprincippet i henhold til chartrets artikel 20, og de forbud, der er nævnt i chartrets artikel 21, stk. 1, herunder forskelsbehandling på grund af religion eller tro, henset til, at den er beskyttet i den primære bestemmelse i EU-retten, hvilket er chartrets artikel 21⁴⁴. Tilsvarende gælder for så vidt angår chartrets artikel 47, henset til relevansen for tvistens løsning af fast retspraksis om de retsmidler, der er knyttet til rammeaftalens § 5, og som er omfattet af artikel 47⁴⁵.

51. Medlemsstater er endvidere i henhold til chartrets artikel 51 forpligtet til at handle i overensstemmelse med chartret, herunder artikel 20, 21 og 47, når de »gennemfører« rammeaftalens § 5⁴⁶ – en forpligtelse, der også omfatter udformningen af retsmidler⁴⁷. Den Italienske Republik er følgelig ved udformningen af de retsmidler, der skal beskytte mod misbrug af tidsbegrænsede kontrakter, forpligtet til at gøre dette på en måde, der respekterer sagsøgenes ret til ikke at blive forskelsbehandlet på grund af deres religion eller tro, således som de garanteres ved chartrets artikel 21, og at sikre, at de retsmidler, der er til rådighed, er effektive, således som det bestemmes i chartrets artikel 47, stk. 1.

52. Der vil blive foretaget en nærmere gennemgang af den rolle, som chartrets artikel 21 og 47 spiller i forbindelse med behandlingen af disse sager, nedenfor (punkt 63-77).

⁴¹ – Dom af 22.5.2014 (C-356/12, EU:C:2014:350).

⁴² – Ibidem, præmis 45.

⁴³ – EUT 2006, L 403, s. 18. Jf. ligeledes dom af 5.7.2017, Fries (C-190/16, EU:C:2017:513), der omhandlede anfægtelsen af gyldigheden af punkt FCL.065(b) i bilag I til Kommissionens forordning (EU) nr. 1178/2011 af 3.11.2011 om fastsættelse af tekniske krav og administrative procedurer for flyvebesætninger i civil luftfart i henhold til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 216/2008 (EUT 2011, L 311, s. 1). Baggrunden for sagen var en overtrædelse af forbuddet mod forskelsbehandling på grund af alder, som er beskyttet ved chartrets artikel 21. Domstolen henviste i præmis 42 til artikel 2, stk. 5, og artikel 4, stk. 1, i direktiv 2000/78, men kun for at erindre om, at den havde fastslået, at formålet om at sikre luftfartssikkerhed udgør et lovligt formål som omhandlet i disse bestemmelser. Domstolen henviste til dom af 13.9.2011, Prigge m.fl. (C-447/09, EU:C:2011:573, præmis 58 og 69).

⁴⁴ – Afledt ret i EU-retten skal i henhold til Domstolens faste praksis fortolkes i overensstemmelse med chartret. Jf. eksempelvis dom af 14.1.2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo og Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, præmis 52), og af 19.3.2019, Jawo (C-163/17, EU:C:2019:218, præmis 78).

⁴⁵ – Jf. eksempelvis generaladvokat Szpunars forslag til afgørelse Santoro (C-494/16, EU:C:2017:822, punkt 53), der henviser til tre sager, hvor retten til effektiv domstolsbeskyttelse var relevant i forbindelse med rammeaftalens § 5. Det drejer sig om dom af 23.4.2009, Angelidaki m.fl. (C-378/07 – C-380/07, EU:C:2009:250, præmis 176), og kendelse af 12.6.2008, Vassilakis m.fl. (C-364/07, ikke trykt i Sml., EU:C:2008:346, præmis 149), og af 24.4.2009, Koukou (C-519/08, ikke trykt i Sml., EU:C:2009:269, præmis 101).

⁴⁶ – Dom af 29.4.2015, Léger (C-528/13, EU:C:2015:288, præmis 40). Jf. ligeledes de sager, der henvises til i fodnote 38 ovenfor. Jf. for så vidt angår begrebet gennemførelse af EU-retten eksempelvis senest dom af 6.10.2020, État luxembourgeois (Ret til at anlægge søgsmål til prøvelse af en anmodning om oplysninger på skatteområdet) (C-245/19 og C-246/19, EU:C:2020:795, præmis 45 og 46).

⁴⁷ – Dom af 22.12.2010, DEB (C-279/09, EU:C:2010:811). Jf. senest eksempelvis generaladvokat Pikamäes forslag til afgørelse R.N.N.S. og K.A. (C-225/19 og C-226/19, EU:C:2020:679, punkt 119 og den deri nævnte retspraksis).

53. Jeg vil følgelig alene besvare det tredje og det fjerde spørgsmål.

4. Den tilgang, der anvendes til besvarelsen af det tredje og det fjerde spørgsmål

54. Der ønskes med det tredje spørgsmål oplyst, hvorvidt der foreligger objektive omstændigheder, der kan begrunde anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter⁴⁸. Hvilke konsekvenser følger da i form af retsmidler i tilfælde af, at der ikke konstateres nogle objektive omstændigheder? Der ønskes med det fjerde spørgsmål oplyst, hvad der skal ske med medlemsstatens lovgivninger, der hindrer de retsmidler, der er foreskrevet i EU-retten, herunder retsforskrifter, der har forfatningsretlig værdi. Det tredje og det fjerde spørgsmål vil følgelig blive besvaret samlet.

55. Som fremhævet af den forelæggende ret er det sagsøgernes hovedargument, at de er blevet forskelsbehandlet i forhold til undervisere, der drog nytte af den reform, der blev indført ved lov nr. 107/2015 (punkt 14 ovenfor), og hvor de tidsbegrænsede kontrakter for undervisere blev ændret til tidsbegrænsede kontrakter.

56. Jeg skal imidlertid bemærke, at Domstolen i forbindelse med lov nr. 107/2015 (punkt 14 ovenfor) har fastslået, »at forskelsbehandling mellem to kategorier af arbejdstagere, der er ansat tidsbegrænset, som følger af en ændring af den lovgivning, der finder anvendelse, ikke er omfattet af princippet om forbud mod forskelsbehandling, der er fastsat i rammeaftalens § 4«⁴⁹. § 4 er på denne baggrund irrelevant for hovedsagen, og § 4 vil ikke optræde i svaret på det fjerde spørgsmål.

57. Domstolens konklusion for så vidt angår dette forhold svækker imidlertid på ingen måde den bredere forpligtelse for den forelæggende ret til at fastholde sagsøgernes beskyttelse mod at blive forskelsbehandlet på grund af deres religion, således som den er beskyttet i henhold til chartrets artikel 20 og 21, hvor førstnævnte er udtryk for det generelle ligebehandlingsprincip i henhold til EU-retten (jf. endvidere nedenfor i punkt 63-77).

B. Svar på de præjudicielle spørgsmål

58. Det tredje og det fjerde spørgsmål bør besvares således, at kravet for undervisere i den katolske tro om godkendelse fra stiftsbiskoppen som en betingelse for at undervise på offentlige skoler ikke udgør en objektiv omstændighed som omhandlet i rammeaftalens § 5, stk. 1, litra a), der begrundet fornyelsen af tidsbegrænsede kontrakter. Under hovedsagens omstændigheder, og idet rammeaftalens § 5 ikke opfylder betingelserne for direkte virkning, skal den forelæggende ret kun se bort fra et absolut lovgivningsmæssig forbud i henhold til national ret, der er til hinder for ændringen af tidsbegrænsede kontrakter til tidsubestemte kontrakter, såfremt undladelsen af at foretage ændringen fører til forskelsbehandling på grund af religion eller tro, der er i strid med chartrets artikel 21, og den manglende adgang til et effektivt retsmiddel til afhjælpe dette i strid med chartrets artikel 47, stk. 1, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at tage stilling til. I dette tilfælde skal der ses bort fra samtlige regler i medlemsstatens lovgivning, der ikke kan

⁴⁸ – De skriftlige indlæg fra Den Italienske Republik indeholder argumenter, der støtter, at anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter i hovedsagen ikke udgør et misbrug. Henset til, at der ikke er blevet forelagt spørgsmål om dette forhold, vil jeg foreslå, at den forelæggende ret tager stilling til enhver resterende tvivl om dette spørgsmål, hvilket har den fordel, at den har viden om samtlige relevante faktiske omstændigheder.

⁴⁹ – Dom af 8.5.2019, *Rossato og Conservatorio di Musica F.A. Bonporti* (C-494/17, EU:C:2019:387, præmis 44), der henviser til dom af 21.11.2018, *Viejobueno Ibáñez og de la Vara González* (C-245/17, EU:C:2018:934, præmis 50 og 51). Jf. dom af 8.10.2020, *Universitatea »Lucian Blaga« Sibiu m.fl.* (C-644/19, EU:C:2020:810).

fortolkes i overensstemmelse med beskyttelsen mod forskelsbehandling på grund af religion eller tro, der er beskyttet ved chartrets artikel 21, og retsmidler i tilfælde af overtrædelse, der er sikret ved chartrets artikel 47, stk. 1, herunder regler af forfatningsretlig karakter.

1. Indledning

59. Rammeaftalen finder anvendelse for personale, som ansættes i undervisningssektoren⁵⁰. Den Italienske Republik har ikke indført foranstaltninger, der begrænser den samlede maksimale varighed af kontrakter eller antallet af fornyelser som omhandlet i rammeaftalens § 5, stk. 1, litra b) og c). Den italienske lovgivning indeholder heller ikke foranstaltninger, der svarer til dem, der er fastsat i rammeaftalens § 5, stk. 1⁵¹. Ved rammeaftalens § 5, stk. 1, pålægges medlemsstaterne derfor med henblik på at forhindre misbrug hidrørende fra anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold effektivt og ufravigeligt at vedtage i det mindste en af de foranstaltninger, der opregnes i bestemmelsen, når der ikke er fastsat tilsvarende retsregler i national ret⁵². »[O]bjektive omstændigheder, der kan begrunde en fornyelse af sådanne kontrakter eller ansættelsesforhold« i henhold til § 5, stk. 1, litra a), skal anses for en måde at forhindre misbrug på⁵³.

2. Ingen objektive omstændigheder, der begrundet fornyelse

60. I henhold til Domstolens faste praksis skal »begrebet »objektive omstændigheder« forstås således, at det henviser til præcise og konkrete omstændigheder i forbindelse med en bestemt aktivitet, som følgelig i denne særlige sammenhæng kan begrunde anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter. Disse omstændigheder kan bl.a. opstå på grund af den særlige art opgaver, som sådanne kontrakter er indgået med henblik på udførelsen af, samt de hermed forbundne forhold eller i givet fald på grund af medlemsstatens forfølgelse af et lovligt socialpolitisk formål«⁵⁴.

61. Det er nødvendigt at efterprøve, om fornyelsen af sådanne kontrakter rent faktisk opfylder et reelt behov, er egnet til at nå det forfulgte formål og er nødvendig herfor⁵⁵. Kriterier kan imidlertid ikke være »objektive«, når de ikke er materielt forskellige fra de kriterier, der finder anvendelse for arbejdstagere i henhold til tidsbegrænsede kontrakter, og som udfører de samme opgaver som ansatte i henhold til tidsbegrænsede kontrakter. Jeg henviser her til kravet for undervisere i den katolske tro om at besidde et gældende egnethedsbevis fra stiftsbiskoppen, der er fælles for undervisere i den katolske tro i henhold til tidsbegrænsede kontrakter og tidsbegrænsede kontrakter (jf. punkt 9 og 18 ovenfor). Faktorer som eksempelvis særlige regler for

⁵⁰ – Dom af 26.11.2014, Mascolo m.fl. (C-22/13, C-61/13 – C-63/13 og C-418/13, EU:C:2014:2401, præmis 69 og den deri nævnte retspraksis).

⁵¹ – Ibidem, præmis 84 og 85.

⁵² – Dom af 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, præmis 28 og den deri nævnte retspraksis). Jf. yderligere eksempelvis dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 55). Jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 54).

⁵³ – Dom af 26.11.2014, Mascolo m.fl. (C-22/13, C-61/13 – C-63/13 og C-418/13, EU:C:2014:2401, præmis 86), der henviser til dom af 4.7.2006, Adeneler m.fl. (C-212/04, EU:C:2006:443, præmis 67), og af 3.7.2014, Fiamingo m.fl. (C-362/13, C-363/13 og C-407/13, EU:C:2014:2044, præmis 58). Jf. ligeledes eksempelvis dom af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 38).

⁵⁴ – Dom af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 39 og den deri nævnte retspraksis).

⁵⁵ – Jf. eksempelvis dom af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 40 og den deri nævnte retspraksis). Jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 28).

karaktergivningen af elever i den katolske tro (jf. punkt 13 ovenfor) og den omstændighed, at det er et valgfrit fag (jf. punkt 17 ovenfor), er ikke tilstrækkelige til at differentiere undervisere i disse fag fra andre undervisere for så vidt angår kerneopgaver (punkt 13 ovenfor).

62. Selv om det ikke nævnes i det tredje spørgsmål, henviser Den Italienske Republiks argumenter til et behov for fleksibilitet⁵⁶ i forbindelse med undervisningen i et valgfrit fag. Det er imidlertid vanskeligt i praksis⁵⁷ at acceptere behovet for fleksibilitet som »reelt«, henset til, at mange af sagsøgerne har været ansat i henhold til tidsbegrænsede kontrakter i mere end 20 år. Der er ikke tale om at opfylde midlertidige behov⁵⁸, som det fremgår af »antallet af sådanne flere på hinanden følgende kontrakter, der er indgået med den samme person eller med henblik på at udføre det samme arbejde«⁵⁹. Domstolen har fastslået, at tidsbegrænsede kontrakter ikke kan fornys for så vidt angår opgaver, der varigt og konstant udføres som led i den almindelige virksomhed inden for den omhandlede sektor⁶⁰. Varigheden af ansættelsesforholdet viser i hovedsagen, at anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter opfylder sagsøgtets »faste og varige personalebehov« trods den omstændighed, at undervisning i den katolske tro er valgfrit⁶¹. Den omhandlede lovgivning fastsætter endelig ikke betingelser for den konkrete efterprøvelse af, om fornyelse af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter har til hensigt at omfatte midlertidige behov⁶², ligesom den heller ikke forfølger et socialpolitisk mål⁶³.

3. Konsekvenser med hensyn til retsmidler

63. Der optræder følgende tre komplekse forhold i hovedsagen. Det anføres for det første i forelæggelsesafgørelsen, at sagsøgerne slet ikke har adgang til nogle retsmidler i henhold til medlemsstatens lovgivning til at håndhæve deres rettigheder i henhold til rammeaftalens § 5, stk. 1, henset til, at det anføres, at de hverken er berettigede til, at deres kontrakter ændres til tidsbegrænsede kontrakter, eller har krav på skadeserstatning (punkt 27 ovenfor)⁶⁴. Følgelig og for det andet strider dette mod chartrets artikel 47, stk. 1. For det tredje er forbuddet mod forskelsbehandling på grund af religion, således som det er sikret ved chartrets artikel 21, stk. 1, ligesom retten til ligebehandling i chartrets artikel 20, i spil, idet rammeaftalens § 5 skal fortolkes i overensstemmelse med chartrets bestemmelser⁶⁵, og det påhviler medlemsstater at overholde artikel 20 og artikel 21, stk. 1, i forbindelse med medlemsstaters foranstaltninger til

⁵⁶ – Domstolen har anerkendt dette som lovligt i forbindelse med undervisningssektoren. Dom af 26.11.2014, Mascolo m.fl. (C-22/13, C-61/13 – C-63/13 og C-418/13, EU:C:2014:2401, præmis 95).

⁵⁷ – Ibidem, præmis 97, 99, 104 og 108; dom af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 57).

⁵⁸ – Dom af 26.11.2014, Mascolo m.fl. (C-22/13, C-61/13 – C-63/13 og C-418/13, EU:C:2014:2401, præmis 91 og 100).

⁵⁹ – Ibidem, præmis 102. Jf. ligeledes dom af 26.1.2012, Küçük (C-586/10, EU:C:2012:39, præmis 40).

⁶⁰ – Dom af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 49).

⁶¹ – Jf. generaladvokat Kokotts forslag til afgørelse Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2019:874, punkt 50), der henviser til dom af 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, præmis 49).

⁶² – Dom af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 50 og 51).

⁶³ – Dette omfatter i henhold til fast praksis beskyttelse ved graviditet og forhold omkring fødsel samt at gøre det muligt for mænd og kvinder at forene deres erhvervsmæssige og familiemæssige forpligtelser. Jf. eksempelvis dom af 26.11.2014, Mascolo m.fl. (C-22/13, C-61/13 – C-63/13 og C-418/13, EU:C:2014:2401, præmis 93).

⁶⁴ – Sammenhold eksempelvis den situation, som Domstolen har taget stilling til i dom af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 63), hvor Den Italienske Republik foreslog, at et effektivt retsmiddel kan være at drage ledere til ansvar.

⁶⁵ – Jf. eksempelvis dom af 14.1.2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo og Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, præmis 52), og af 19.3.2019, Jawo (C-163/17, EU:C:2019:218, præmis 78).

gennemførelse af § 5⁶⁶, herunder retsmidler⁶⁷. Foranstaltninger, »som den nationale lovgiver har vedtaget [...] med henblik på at sanktionere misbrug af tidsbegrænsede kontrakter begået af arbejdsgivere i den private sektor, gennemfører [...] EU-retten«⁶⁸. Sagsøgerne har anført, at de har adgang til ugunstige retsmidler i henhold til medlemsstatens lovgivning i sammenligning med de retsmidler, der finder anvendelse for så vidt angår andre undervisere i den offentlige sektor, der har været ansat i henhold til tidsbegrænsede kontrakter i mere end 36 måneder. Sagsøgerne har anført, at denne forskelsbehandling er knyttet til deres religion.

64. Uden at disse tre faktorer er til stede, ville rammeaftalen på ingen måde forpligte den forelæggende ret til at fjerne en tydelig forhindring i lovgivningen for en ændring af sagsøgernes tidsbegrænsede kontrakter til tidsubegrænsede kontrakter. Det skal erindres, at artikel 36, stk. 5, i lovdekret nr. 165/2001 bestemmer, at »offentlige myndigheders tilsidesættelse af ufravigelige bestemmelser vedrørende rekruttering eller ansættelse af arbejdstagere [...] under alle omstændigheder *ikke* [kan] medføre, at der indgås tidsubegrænsede ansættelsesforhold med disse myndigheder, uden at dette berører muligheden for, at myndighederne i øvrigt ifalder ansvar eller pålægges en sanktion« (punkt 12 ovenfor, min fremhævelse). Der synes heller ikke at være grundlag for at fortolke de reformer, der specifikt er udformet med henblik på skoleåret 2015/2016 (punkt 14 ovenfor), således at de omfatter sagsøgerne.

65. De principper, der er relevante for at straffe misbrug af tidsbegrænsede kontrakter, er fastslået i fast retspraksis. Nationale myndigheder skal vedtage sanktioner, der er forholdsmæssige, tilstrækkeligt effektive og afskrækkende i forhold til at hindre tilsidesættelser⁶⁹, således at konsekvenserne af tilsidesættelsen af EU-retten elimineres⁷⁰. Rammeaftalen foreskriver ikke en generel forpligtelse for medlemsstaterne til at fastsætte, at tidsbegrænsede ansættelseskontrakter skal ændres til tidsubegrænsede kontrakter. Medlemsstatens interne retssystem skal imidlertid indeholde andre effektive foranstaltninger med henblik på at forhindre eller i givet fald sanktionere misbrug af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter⁷¹. Dette ligger inden for den nationale procesautonomi med forbehold af ækvivalensprincippet⁷² og effektivitetsprincippet⁷³. Det tilkommer i denne forbindelse udelukkende den forelæggende ret at

⁶⁶ – Dom af 29.4.2015, Léger (C-528/13, EU:C:2015:288, præmis 40), af 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, præmis 34 og 35), og af 3.2.2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89). Jf. for så vidt angår begrebet gennemførelse af EU-retten eksempelvis senest dom af 6.10.2020, État luxembourgeois (Ret til at anlægge søgsmål til prøvelse af en anmodning om oplysninger på skatteområdet) (C-245/19 og C-246/19, EU:C:2020:795, præmis 45 og 46).

⁶⁷ – Dom af 22.12.2010, DEB (C-279/09, EU:C:2010:811). Jf. senest eksempelvis Pikamäes forslag til afgørelse R.N.N.S. og K.A. (C-225/19 og C-226/19, EU:C:2020:679, punkt 119 og den deri nævnte retspraksis).

⁶⁸ – Dom af 7.3.2018, Santoro (C-494/16, EU:C:2018:166, præmis 40).

⁶⁹ – Dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 57 og den deri nævnte retspraksis).

⁷⁰ – Eksempelvis dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 88 og den deri nævnte retspraksis).

⁷¹ – Dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 58 og den deri nævnte retspraksis).

⁷² – Ækvivalensprincippet fører ikke nødvendigvis til konklusionen om, at sagsøgernes situation er »analog« med undervisere i den offentlige sektor, hvis tidsbegrænsede kontrakter allerede er blevet ændret til tidsubegrænsede kontrakter. Dette skyldes, at ækvivalensprincippet alene henviser til *rettigheder i henhold til national ret* og ikke foranstaltninger, der træffes af en medlemsstat til håndhævelse af rettigheder i henhold til EU-retten. Jf. dom af 7.3.2018, Santoro (C-494/16, EU:C:2018:166, præmis 40 og den deri nævnte retspraksis).

⁷³ – Ibidem, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis. Jf. ligeledes eksempelvis dom af 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis).

foretage en fortolkning af, hvorvidt medlemsstatens lovgivning i tilstrækkelig grad forhindrer og sanktionerer misbrug af tidsbegrænsede kontrakter i strid med rammeaftalens § 5⁷⁴. Domstolen kan imidlertid give vejledning⁷⁵.

66. Uden at der foreligger nogen dimension vedrørende rettigheder, der udspringer af chartret, begrænser retspraksis den forelæggende rets fortolkningspligt; grundlaget for den er den omstændighed, at § 5 ikke opfylder betingelserne for direkte virkning⁷⁶. Den forelæggende ret skal gøre »alt, hvad der henhører« under deres kompetence, idet den »tager den nationale lovgivning i dens helhed i betragtning og anvender fortolkningsmetoder, der er anerkendt i denne ret — for at sikre« den fulde virkning af rammeaftalen⁷⁷. Den forelæggende ret er imidlertid ikke forpligtet til at undlade at anvende bestemmelser i medlemsstatens lovgivning *contra legem* som eksempelvis den bestemmelse, der nævnes i punkt 64 ovenfor, der udtrykkeligt udelukker sagsøgerne fra retten til at ændre deres kontrakter til tidsbegrænsede kontrakter, idet en sådan forpligtelse ville være i strid med retssikkerhedsprincippet og forbuddet mod tilbagevirkende kraft i EU-retten⁷⁸. Det synes ikke at være muligt at fortolke ordet »ikke« (jf. punkt 64 ovenfor) i overensstemmelse med de afhjælpende konsekvenser af undladelsen af at opfylde de i rammeaftalens § 5 iboende forpligtelser. Domstolen har for nylig fastslået, at »[s]åfremt den nationale ret måtte fastslå, at omdannelsen af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter til tidsbegrænsede kontrakter [...] ikke er mulig, eftersom den vil føre til en fortolkning *contra legem* af den græske forfatnings artikel 103, stk. 7 og 8, skal den forelæggende ret efterprøve, om der findes andre effektive foranstaltninger til dette formål i græsk ret«⁷⁹. Såfremt dette var det samlede billede, ville jeg være enig i vurderingen fra Corte costituzionale (den italienske forfatningsdomstol) af, at »det ikke kan andet end bekræftes, at den offentlige forvaltning i sin helhed ikke kan ændre en tidsbegrænset kontrakt til en tidsbegrænset kontrakt – i henhold til fast europæisk og national retspraksis«⁸⁰.

67. Så snart chartrets artikel 21 og 47 kommer i spil, er det imidlertid nødvendigt, at domstolene i medlemsstaten foretager sig noget yderligere. Det blev fastslået af Domstolen i Egenberger-dommen⁸¹, at både chartrets artikel 21 og 47 i sig selv var tilstrækkelige til at tillægge private en ret, der som sådan kan påberåbes, uden at de skal præciseres ved bestemmelser i EU-retten eller national ret⁸². Det blev følgelig fastslået i Egenberger-dommen, at den forelæggende ret var forpligtet til at undlade at anvende bestemmelserne i national ret, såfremt

⁷⁴ – Dom af 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, præmis 34 og 35 og den deri nævnte retspraksis). Jf. ligeledes eksempelvis dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 89 og 90 og den deri nævnte retspraksis).

⁷⁵ – Dom af 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, præmis 36). Jf. ligeledes eksempelvis dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 91 og den deri nævnte retspraksis).

⁷⁶ – Dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 119 og den deri nævnte retspraksis). Jf. tilsvarende dom af 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, præmis 79). Jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 64).

⁷⁷ – Dom af 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, præmis 101 og den deri nævnte retspraksis). Jf. ligeledes eksempelvis dom af 10.3.2011, Deutsche Lufthansa (C-109/09, EU:C:2011:129, præmis 56), af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 69 og den deri nævnte retspraksis), af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 121-124 og den deri nævnte retspraksis); jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 65 og 66).

⁷⁸ – Dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 123 og den deri nævnte retspraksis). Jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 67).

⁷⁹ – Dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 70).

⁸⁰ – Punkt 30 ovenfor.

⁸¹ – Dom af 17.4.2018 (C-414/16, EU:C:2018:257).

⁸² – *Ibidem*, præmis 78. Jf. ligeledes for så vidt angår beskyttelsen af forskelsbehandling på grund af religion eller tro, der er beskyttet i henhold til chartrets artikel 21, stk. 1, dom af 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, præmis 36 og den deri nævnte retspraksis).

det var nødvendigt for at sikre den fulde virkning af de rettigheder, der er beskyttet ved chartrets artikel 21 og 47⁸³. Disse principper finder anvendelse i hovedsagen uanset den omstændighed, at rammeaftalens § 5 ikke har direkte virkning⁸⁴, henset til, at der i Egenberger-dommen var tale om en horisontal tvist mellem to private parter, hvor direkte virkning tilsvarende ikke var relevant⁸⁵.

68. Såfremt den forelæggende ret, efter at den har opfyldt forpligtelsen til at »[gøre] alt«, hvad der henhører under dens kompetence, »tager den nationale lovgivning i dens helhed i betragtning og anvender fortolkningsmetoder, der er anerkendt i denne ret, for at sikre« den fulde virkning af rammeaftalen⁸⁶, og stadig ved medlemsstatens lovgivning er forhindret i at håndhæve sagsøgernes rettigheder, der følger af artikel 21 eller det retsmiddel, der finder anvendelse i henhold til chartrets artikel 47, da ville de relevante bestemmelser i medlemsstatens lovgivning ikke skulle anvendes. Såfremt det eneste retsmiddel i henhold til medlemsstatens lovgivning, der kan anvendes til håndhævelsen af forbuddet mod forskelsbehandling på grund af religion i henhold til chartrets artikel 21, stk. 1, og den tilhørende ret til adgang til effektive retsmidler i henhold til chartrets artikel 47, stk. 1, er ændringen af tidsbegrænsede kontrakter til tidsubegrænsede kontrakter, da skal der være adgang til dette retsmiddel.

69. Det skal gentages, at retspraksis om de afhjælpende konsekvenser af misbrug af tidsbegrænsede kontrakter i strid med rammeaftalens § 5 indtil nu er klar i situationer, hvor der ikke opstår spørgsmål for så vidt angår håndhævelsen af rettighederne i chartret. Den indeholder ikke en ret til at ændre tidsbegrænsede kontrakter til tidsubegrænsede kontrakter⁸⁷. Som generaladvokat Kokott for nylig har bemærket, gælder, at hvis man overlader det til nationale retsinstanser at anerkende fastansættelsen af en tidsbegrænset ansat med henblik på at sanktionere et misbrug i hvert enkelt konkret tilfælde, ville dette få alvorlige konsekvenser for adgangen til hele den offentlige tjeneste og så tvivl om udvælgelsesprøvers funktion⁸⁸. Medlemsstatens interne retssystem skal imidlertid indeholde andre effektive foranstaltninger med henblik på at forhindre eller i givet fald sanktionere misbrug af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter⁸⁹.

70. Det, der foreslås her for så vidt angår ændringen af tidsbegrænsede kontrakter til tidsubegrænsede kontrakter i tilfælde af misbrug af tidsbegrænsede kontrakter i strid med rammeaftalens § 5, er begrænset til de usædvanlige omstændigheder, hvor den manglende ændring kan føre til en tilsidesættelse af artikel 21, stk. 1, og det deraf følgende krav om adgang til effektive retsmidler i henhold til chartrets artikel 47, stk. 1.

71. Det tilkommer for så vidt angår chartrets artikel 21, stk. 1, den forelæggende ret at tage stilling til, hvorvidt sagsøgernes ret til under hovedsagens faktiske, og usædvanlige, omstændigheder ikke at blive udsat for forskelsbehandling på grund af deres religiøse overbevisning bliver bragt i fare

⁸³ – Ibidem, præmis 79.

⁸⁴ – Dom af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 119 og den deri nævnte retspraksis). Jf. tilsvarende dom af 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, præmis 79). Jf. senest dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 64).

⁸⁵ – Jf. for så vidt det fortsat gældende forbud mod direktivers horisontale direkte virkning navnlig dom af 10.10.2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745), og af 7.8.2018, Smith (C-122/17, EU:C:2018:631).

⁸⁶ – Dom af 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, præmis 101 og den deri nævnte retspraksis). Jf. eksempelvis dom af 10.3.2011, Deutsche Lufthansa (C-109/09, EU:C:2011:129, præmis 56), af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 69), og af 19.3.2020, Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2020:219, præmis 121-124).

⁸⁷ – Dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 58 og den deri nævnte retspraksis).

⁸⁸ – Jf. generaladvokat Kokotts forslag til afgørelse Sánchez Ruiz m.fl. (C-103/18 og C-429/18, EU:C:2019:874, punkt 84).

⁸⁹ – Dom af 11.2.2021, M.V. m.fl. (Flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter inden for den offentlige sektor) (C-760/18, EU:C:2021:113, præmis 58 og den deri nævnte retspraksis).

ved de retsmidler, der er adgang til i Italien, hvilket er genstanden for den foreliggende prøvelse. Beskyttelse mod forskelsbehandling på grund af religion har bindende karakter som et grundlæggende princip i EU-retten⁹⁰, som medlemsstater skal overholde, når de gennemfører EU-retten i henhold til chartrets artikel 51, stk. 1⁹¹.

72. Domstolen har for nylig for så vidt angår chartrets artikel 21 gentaget, at »forbuddet mod forskelsbehandling blot er et konkret udtryk for det generelle lighedsprincip, som er et af de grundlæggende principper i EU-retten, og at det følger af dette princip, at ensartede situationer ikke må behandles forskelligt og forskellige situationer ikke behandles ens, medmindre forskelsbehandlingen er objektivt begrundet«⁹². Det generelle forbud mod forskelsbehandling er fastsat i chartrets artikel 21, stk. 1⁹³. Direktiv 2000/78 er alene *en* konkretisering af det⁹⁴.

73. Det tilkommer den forelæggende ret at foretage denne bedømmelse, idet den har den fordel, at den er i besiddelse af samtlige relevante faktiske omstændigheder for alle 18 sagsøgere, og den kan foretage en bedømmelse af den praktiske virkning af de omhandlede retsmidler for så vidt angår behandlingen af sagsøgerne i relation til deres religiøse anskuelse. Imidlertid kan der gives følgende vejledning.

74. Den forelæggende ret skal tage stilling til, hvorvidt medlemsstatens begrænsninger for så vidt angår de retsmidler, som sagsøgerne har adgang til i forbindelse med misbrug af tidsbegrænsede kontrakter, fører til en faktisk eller retlig forskelsbehandling på grund af deres religion i forhold til en sammenlignelig gruppe, uden at der foreligger en objektiv begrundelse⁹⁵. Den forelæggende ret skal tage stilling til, hvorvidt der er tale om en ulige behandling, der direkte eller indirekte er baseret på religion⁹⁶. En forskelsbehandling er begrundet, »når den er baseret på et objektivt og rimeligt kriterium, dvs. når den beror på et med den pågældende lovgivning lovligt tilstræbt formål, og når forskellen står i rimeligt forhold til det formål, som tilstræbes med denne behandling«⁹⁷. Som jeg imidlertid har bemærket ovenfor, har jeg allerede udelukket stiftsbiskoppers udelukkelse af egnethedsbeviser (punkt 61 ovenfor), den valgfrie karakter af den tilbudte undervisning i den katolske tro som et fag (punkt 61 ovenfor) og et tilsyneladende behov for fleksibilitet, således at 30% af undervisere i den katolske tro, herunder sagsøgerne, skal være

⁹⁰ – Dom af 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, præmis 36).

⁹¹ – Ibidem, præmis 34.

⁹² – Jf. dom af 17.12.2020, Centraal Israëlitisch Consistorie van België m.fl. (C-336/19, EU:C:2020:1031, præmis 85), der henviser til dom af 19.10.1977, Ruckdeschel m.fl. (117/76 og 16/77, EU:C:1977:160, præmis 7), og af 16.12.2008, Arcelor Atlantique et Lorraine m.fl. (C-127/07, EU:C:2008:728, præmis 23). Jf. ligeledes generaladvokat Poiarens Maduros forslag til afgørelse Marrosu og Sardino (C-53/04, EU:C:2005:569, punkt 37). Generaladvokaten henviste til dom af 13.7.1989, Wachauf (5/88, EU:C:1989:321, præmis 19), og af 14.12.2004, Arnold André (C-434/02, EU:C:2004:800, præmis 68). Jf. yderligere dom af 21.11.2018, Diego Porras (C-619/17, EU:C:2018:936, præmis 60).

⁹³ – Dom af 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257, præmis 47).

⁹⁴ – Ibidem. Min fremhævelse.

⁹⁵ – Jf. eksempelvis Domstolens tilgang til spørgsmål om forskelsbehandling i dom af 22.5.2014, Glatzel (C-356/12, EU:C:2014:350), af 5.7.2014, Fries (C-190/16, EU:C:2017:513), og af 29.4.2015, Léger (C-528/13, EU:C:2015:288).

⁹⁶ – Dom af 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, præmis 40). Jf. ligeledes generaladvokat Hogans forslag til afgørelse i samme sag (EU:C:2020:325, punkt 75). Selv om forelæggelsesafgørelsen kun nævner direkte forskelsbehandling på grund af religion eller tro i henhold til direktiv 2000/78, der senest har været genstand for Domstolens behandling i dom af 22.1.2019, Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43), er retspraksis om indirekte forskelsbehandling på grund af religion i henhold til direktiv 2004/78 fortsat relevant, henset til, at den er beskyttet på samme måde i henhold til chartrets artikel 21. Jf. eksempelvis dom af 14.3.2017, Bougnaoui og ADDH (C-188/15, EU:C:2017:204, præmis 32), hvor Domstolen fastlog, at det tilkom den forelæggende ret at tage stilling til, om »afskedigelsen af Asma Bougnaoui har været begrundet i manglende overholdelse af en intern regel, der var gældende i denne virksomhed, om forbud mod at bære synlige symboler på politiske, filosofiske eller religiøse overbevisninger, og såfremt det fremgår, at denne tilsyneladende neutrale regel reelt stiller personer med en bestemt religion eller tro, såsom Asma Bougnaoui, særlig ufordelagtigt, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at undersøge, må det konkluderes, at der foreligger en ulige behandling indirekte på grund af religion eller tro som omhandlet i artikel 2, stk. 2, litra b), i direktiv 2000/78 (jf. i denne retning dom af dags dato, G4S Secure Solutions, C-157/15, præmis 30 og 34)«.

⁹⁷ – Dom af 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, præmis 37 og den deri nævnte retspraksis).

ansat på tidsbegrænsede kontrakter (punkt 62 ovenfor) fra at være »objektive omstændigheder« i henhold til rammeaftalens § 5, stk. 1, litra a). Det samme synes at gælde for så vidt angår den objektive begrundelse, selv om dette er et spørgsmål, som det tilkommer den forelæggende ret at tage stilling til.

75. Selv om de særegne karaktertræk ved undervisningen i den katolske tro skal anerkendes som eksempelvis den omstændighed, at det er et valgfrit fag (punkt 17 ovenfor), der har sit eget separate og særlige karaktersystem (punkt 13 ovenfor), og at udnævnelser foretages efter aftale med den katolske kirke (punkt 9, 18 og 19 ovenfor), er det afgørende, at undervisere i den katolske tro udgør en del af undervisningspersonalet på skoler og skal have de samme rettigheder og forpligtelser som andre undervisere (punkt 13 ovenfor). Den gruppe, der er sammenlignelig med sagsøgerne, synes således at være undervisere på offentlige skoler, der har arbejdet i henhold til tidsbegrænsede kontrakter i mere end 36 måneder.

76. Hovedsagen forekommer mig endelig usædvanlig, idet en rettighed i chartret, nærmere bestemt forbuddet mod forskelsbehandling på grund af religion eller tro, der er beskyttet ved chartrets artikel 21, stk. 1, bliver anvendt som en målestok for bedømmelsen af foreneligheden med EU-retten af de retsmidler, der er til rådighed på medlemsstatsniveau til at håndhæve en materiel bestemmelse i EU-retten, dvs. rammeaftalens § 5, stk. 1. Bedømmelsen af retsmidler, der sikrer overholdelsen af chartret, sker normalt i forbindelse med artikel 47. Jeg skal for fuldstændighedens skyld bemærke, at såfremt medlemsstater forpligtes til at overholde forbuddene i chartrets artikel 21 i forbindelse med fastsættelsen af retsmidler til håndhævelse af rettigheder i henhold til EU-retten, udgør det ikke en udvidelse af EU's kompetence med henvisning til chartret, i strid med artikel 6 TEU og chartrets artikel 51, stk. 2⁹⁸. Dette er konsekvensen af, at EU-retten blev udvidet til fastsættelse af parametre for medlemsstaters skøn for så vidt angår procesregler og retsmidler til håndhævelse af EU-retten, længe før chartret trådte i kraft i 2009, så langt tilbage som i 1976⁹⁹. Det, der foreslås, synes følgelig ikke at udvide EU's kompetence i strid med chartrets artikel 51, stk. 2¹⁰⁰.

77. For så vidt angår retten til adgang til effektive retsmidler i henhold til artikel 47 fastslog Domstolen reelt i Sciotto-dommen, at såfremt arbejdstagere, der er udsat for misbrug af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede kontrakter, i henhold til national ret hverken kan få ændret deres kontrakt til tidsubegrænsede kontrakter eller skadeserstatning, tilkommer det den forelæggende ret inden for dens beføjelser at identificere et andet retsmiddel, der er tilstrækkelig effektivt og afskrækkende til at sikre, at de regler, der er vedtaget i henhold til rammeaftalen, har fuld gennemslagskraft¹⁰¹. Intet retsmiddel i henhold til medlemsstatens lovgivning ville kunne krænke formålet med og den effektive virkning af rammeaftalens § 5¹⁰². Under sådanne omstændigheder vil regler i medlemsstatens lovgivning, der forhindrer, at tidsbegrænsede kontrakter ændres til tidsubegrænsede kontrakter i henhold til de principper, der uddybes i Egenberger-dommen¹⁰³, ikke kunne anvendes.

⁹⁸ – Jf. for så vidt angår dette spørgsmål generaladvokat Saugmandsgaard Øes omfattende bedømmelse i forslag til afgørelse Kommissionen mod Ungarn (Brugsrettigheder over landbrugsarealer) (C-235/17, EU:C:2018:971, punkt 64-112).

⁹⁹ – Dom af 16.12.1976, Comet (45/76, EU:C:1976:191).

¹⁰⁰ – Det afgørende forhold er, hvorvidt der opstår spørgsmål om chartret i forbindelse med gennemførelsen af EU-retten. Jf. eksempelvis dom af 25.10.2018, Anodiki Services EPE (C-260/17, EU:C:2018:864, præmis 38 og 39).

¹⁰¹ – Dom af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 63-70).

¹⁰² – Dom af 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, præmis 66).

¹⁰³ – Dom af 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257).

IV. Forslag til afgørelse

78. Det er følgelig min konklusion, at det tredje og det fjerde præjudicielle spørgsmål fra Tribunale di Napoli (retten i Napoli, Italien) bør besvares som følger:

»Kravet for undervisere i den katolske tro om at opnå godkendelse fra en stiftsbiskop som en betingelse for at kunne undervise på offentlige skoler udgør ikke en objektiv omstændighed som omhandlet i rammeaftalens § 5, stk. 1, litra a), der er opført som bilag til Rådets direktiv 1999/70/EF af 28. juni 1999 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP, der kan begrunde fornyelse af tidsbegrænsede kontrakter. Under hovedsagens omstændigheder, og idet rammeaftalens § 5 ikke opfylder betingelserne for direkte virkning, skal den forelæggende ret kun undlade at anvende et absolut lovfæstet forbud i henhold til medlemsstatens lovgivning, der er til hinder for ændringen af tidsbegrænsede kontrakter til tidubegrænsede kontrakter, såfremt en manglende ændring fører til en forskelsbehandling på grund af religion eller tro i strid med artikel 21 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder og en manglende adgang til et effektivt retsmiddel med henblik på at afhjælpe dette forhold i strid med chartrets artikel 47, stk. 1, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at tage stilling til. I dette tilfælde skal der ses bort fra samtlige regler i medlemsstatens lovgivning, der ikke kan fortolkes i overensstemmelse med forbuddet mod forskelsbehandling på grund af religion eller tro, der er beskyttet i henhold til chartrets artikel 21, og retsmidlet for dets overtrædelse, der er sikret ved chartrets artikel 47, stk. 1, herunder regler af forfatningsretlig karakter.«